

RECENZII

**ALEXANDRU ANDRONIC, Iași pînă la mijlocul secolului
al XVII-lea. Geneză și evoluție, Ed. „Junimea“, Iași.
1986, 142 p.**

Apariția unei noi monografii dedicată Iașilor vine să îmbogățească istoriografia românească, dezvăluindu-ne rolul pe care această așezare, locuitorii ei aveau să-l joace în istoria poporului român. Personalitatea acestui oraș se datorează muncii creatoare a omului. Pe bună dreptate, Nicolae Iorga sublinia „sînt români care n-au fost la Iași, deși n-ar trebui să fie nici unul, căci cine n-a fost aici, nu poate să străbată cu înțelegere foile celor mai frumoase cronici, nu se poate pătrunde după cuviință de spiritul trecutului nostru, care trăiește în acest loc mai viu și mai bogat decît oriunde...” (N. Iorga, **România cum era pînă la 1918**, vol. II, Editura Minerva, București, 1972, p. 91). Arheologii și istoricii investigînd trecutul orașului au adus în centrul atenției argumentele unei culturi și civilizații în care se oglindesc hărnicia, priceperea și talentul creatorilor de frumos. Epocile unor minunate înfăptuiri se reflectă în fiecare colț de stradă, fiecare zid, fiecare casă sau edificiu, unele reprezentînd adevărate comori de artă. Pe acestea le-a avut în vedere poate arheologul și istoricul ieșean Alexandru Andronic, în cartea sa structurată pe introducere, șapte capitole, concluzii, rezumat în limba franceză (datorat profesoarei Michaela Spinei) și indice.

Despre Iași s-a scris mult, dar o carte de felul celei de față este întotdeauna binevenită. Pe baza bogăției descoperirilor arheologice coroborate cu știrile istorice scrise narativ, autorul ei sesizează procesul complex social-economic și politic al genezei și evoluției fostei Capitale a Moldovei.

În urma săpăturilor arheologice din vatra tîrgului medieval s-a stabilit topografia nucleului inițial al așezării, de caracter urban, evoluția sa ulterioară, în timp și spațiu, pînă la mijlocul secolului al XVII-lea, cînd bogăția informațiilor istorice scrise permite o cunoaștere mult mai amănunțită a vieții urbane sub toate aspectele.

Examinarea diferențiată a obiectivelor arheologice i-a permis autorului să sesizeze evoluția procesului de feudalizare a societății românești, condițiile geografice optime care au favorizat sporul demografic, diversitatea în unitatea și persistența în ceea ce privește elementele de bază ale tehnicii populare, iar modelul structurilor feudale, îi dă posibilitatea să constate că „apariția orașului medieval, ca centru de producție meșteșugărească și de desfacere a mărfurilor pe propria piață, se află în nemijlocită legătură cu geneza feudalismului“.

În zona extracarpatică, apariția orașelor medievale reprezintă un proces social-economic complex, aflat în corelare cu stabilirea relațiilor de producție feudale. Orașele medievale nu apar înaintea statului, nici după constituirea lui ca entitate politică de sine stătătoare, ci paralel, atât cronologic, cât și structural, ca urmare a procesului intern de naștere și consolidare a noilor relații, iar când acestea au devenit dominante, atât orașul, cât și statul erau deja constituite ca organisme social-politice (p. 11).

Autorul precizează totodată și rolul curților domnești, ca reședințe princiare, temporare sau permanente. Pornindu-se de la prima mențiune documentară cunoscută, corelată cu datele arheologice și toponimice, se poate stabili vechimea orașelor sau ȋrgurilor și satelor, în general a localităților românești medievale, mai mare cu cel puțin 50, 70 de ani, ajungându-se uneori pînă la un secol (p. 12).

Referitor la Istoriografia problemei, cercetările arheologice sistematice de teren au scos în evidență o intensă locuire în mai toate perioadele istorice, fiind descoperite urme de locuire umane suprapuse și succesive din comuna primitivă, epoca geto-dacică, a antichității clasice și ȋrziei sau a feudalismului timpuriu și dezvoltat. Procesul de urbanizare se poate sesiza și pe baza datelor numismatice. Activitatea meșteșugărească specifică stadiului de urbanizare este cît se poate de evident marcată. Prezența produselor unor meșteșugari de înaltă calificare demonstrează caracterul urban al localității. Varietatea ceramicii de uz casnic și decorativă de interior, de lux, de import, numeroasele monede, izolate sau în tezaure, deci o ramificată producție specifică, care indică și o accentuată diviziune socială a muncii, evidențiază caracterul urban al acesteia. Concluziile la care a ajuns autorul s-au bazat și pe materialele provenite din alte localități, cu aceleași funcții. Fazele succesive ale fortificării Curbii domnești descoperite îl îndreptățește să afirme că masivele temelii și puternicile ziduri în elevație au reprezentat părți ale „Cetății Iașilor“ (p. 19).

Cadrul fizico-geografic, contactul a două mari subunități de relief, a constituit un loc propice pentru o așezare umană, care cu timpul a evoluat, transformîndu-se dintr-o așezare rurală, într-un oraș medieval însemnat. Apariția a numeroase așezări umane, aflate în strînsă legătură cu micile și marile artere de comunicații nord-sud, constituind un nod de mare importanță economică între vadul Prutului la Țuțora și Poarta Tg. Frumos spre Siret, Iașii aflîndu-se pe axul principalelor drumuri comerciale, care, alături de celelalte elemente socia-

le, demografice și politice, au contribuit la transformarea treptată a așezării într-un timp relativ scurt, într-un oraș medieval, important centru de producție și de schimb (p. 21), în jurul căruia gravitau întreaga centură de sate, ce-i furnizau mărfurile destinate pieței locale, condiție indispensabilă unei atari evoluții.

Capitolul **Locuirea pe teritoriul Iașilor pînă în feudalismul timpuriu**, scoate în evidență o locuire umană încă din paleolitic. Resturile de locuire sînt demonstrate și de descoperirea uneltelor de silex paleolitice, de fragmentele ceramice din neolitic, de unelte de bronz și de fier din perioadele corespunzătoare. Geto-dacii din zona Iașilor și-au continuat existența și în epoca romană conviețuind și cu triburile migratoare în trecere prin **Spațiul Mioritic** și locuind în așezări cu caracter rural. Cultura daco-carpică este organic continuată de cea **românească timpurie**, considerată de autor **protoromânească**, de aspect Protodridu sau Hlincea I, reprezentată prin ceramică lucrată cu mîna din pastă neomogenă. Corespunzător perioadei secolelor X—XIII, cultura Dridu sau Hlincea II, parte integrantă a **culturii românești timpurii** se caracterizează printr-o ceramică lucrată la roată, de culoare brun roșcată sau cenușie. Folosirea noțiunii de **cultură românească timpurie** mi se pare mai potrivită decît cea de **cultură românească veche**, aceasta încadrîndu-se mai bine în sfera noțiunilor de feudalism timpuriu sau medievalism timpuriu (secolele VII—XIII), în timp ce noțiunea de **cultură veche** este mai adecvată **istoriei vechi a României**.

Legat de numele localității Iași s-au emis numeroase ipoteze. Pînă la urmă, după ce autorul pune o oarecare ordine în aceste teorii ajunge la concluzia că orașul Iași, după cum o dovedesc cercetările arheologice, s-a dezvoltat dintr-o așezare rurală medievală, iar numele și l-a luat de la întemeietorul sau stăpînul așezării (p. 35). În orice caz, noi ipoteze nu sînt excluse.

Începuturile vieții urbane la Iași trebuie căutate în secolul al XIV-lea. Cercetările arheologice din vatra tîrgului medieval, efectuate cu prilejul noilor construcții edilitare, au reliefat, prin bogăția vestigiilor, existența în zona nucleului inițial al Iașilor a unei așezări urbane bine constituite (p. 37). Descoperirile efectuate atestă nu numai o continuitate de locuire urbană, ci sînt și în măsură să arunce o lumină nouă asupra dezvoltării forțelor de producție și a diviziunii sociale a muncii, a procesului de urbanizare, concretizat prin diversitatea construcțiilor și existența unei piețe de desfacere a mărfurilor.

Vechimea istorică a Iașilor ca oraș medieval a fost stabilită pe baza Cronicii I a Novgorodului, în care se găsește o listă generală a orașelor din spațiul răsăritean european alcătuită între anii 1388 și 1391 (p. 44), din care aflăm „cea mai veche știre scrisă despre orașele medievale din Moldova“, iar „la sfîrșitul secolului al XIV-lea tîrgul Iași era un centru urban de producție și schimb permanent și era asemănător celor din centrul Europei“. Informațiile arheologico-istoriografice

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

fi îndreptăţesc pe autor să aprecieze că „oraşul datează de la mijlocul secolului al XIV-lea iar prima menţiune documentară scrisă o avem din anul 1388“, Iaşi avind deci aceeaşi vechime cu Suceava (p. 45).

Capitolul **Cetatea Iaşilor în secolele XV—XVI** se referă mai întâi la localitatea Iaşi şi apoi la Curtea domnească. Menţiunile documentare atestă prezenţa unui punct vamal, a unei pieţe permanente pentru desfacerea în mod regulat a produselor meşteşugăreşti sau mărfurile negustorilor, elemente deosebit de importante pentru economia statului (p. 46). Existenţa unor categorii sociale privilegiate trebuie pusă în legătură cu dezvoltarea urbană a localităţii şi cu instalarea Curţii domneşti şi prezenţa voievodului. Deşi aşezarea urbană n-a fost creată de domnitor, prezenţa sa la Iaşi trebuie pusă în legătură cu organizarea şi fortificarea Curţii domneşti, şi, în general cu grija sa pentru acest târg, toate acestea au favorizat dezvoltarea pieţei interne şi urbanizarea localităţii (p. 51).

În **Chorographia Moldovei** a lui Georg Reicherstorffer, oraşul Iaşi este numit **Bahloijazvar**, adică **Cetatea Iaşilor de pe Bahlui** (p. 58).

Iaşi — capitală a Moldovei devin în mod treptat. Cercetarea aten-tă a locului de redactare a actelor ne permite să ajungem la concluzia existenţei unui dualism în sistemul de conducere Suceava—Iaşi inaugurat de Alexandru Lăpuşeanu, cu o evoluţie spre preponderenţa Iaşilor, la începutul secolului al XVII-lea. Datele izvoarelor scrise ne dovedesc folosirea Curţii domneşti în scopuri militare defensive, fapt dovedit şi din punct de vedere arheologic. Topografic, Curtea se află pe un promontoriu, dîndu-i aspectul unei veritabile cetăţi întărite şi natural.

Din punct de vedere metodologic, autorul face o descriere meticuloasă şi competentă a materialului ceramic descoperit în perimetrul actualei vetre a Iaşilor, subliniind varietatea ceramicii autohtone şi de import.

Curtea domnească a contribuit şi la unificarea diverselor, măruntelor şi fărîmitatelor pieţe locale. Procesul de închegare al centrului economic s-a accelerat şi pe cale militar-administrativă. Instalarea capitalei la Iaşi şi dezvoltarea concomitentă a Curţii domneşti a avut ca urmare şi o creştere demografică, o diversificare a meşteşugurilor şi o impulsivitate a comerţului, deci şi o puternică dezvoltare a târgului, Iaşi devenind un centru urban medieval cu nimic mai prejos de alte centre similare ale lumii civilizate din Evul Mediu european, unde şi-au dat întâlnire toate elementele specifice care au contribuit la consolidarea societăţii feudale româneşti (p. 77).

Volumul se încheie cu un rezumat şi cu 56 de planşe reprezentînd schiţe, hărţi, planurile unor săpături arheologice de salvare, profile ale unor secţiuni sau porţiuni ale săpăturilor arheologice sistematice, fotografii şi desene ale fragmentelor ceramice şi vaselor descoperite, ale unor amfore romane, obiecte de os, fier, cărămizi, cahle, obiecte de sticlă, plăci de faianţă, stampe, etc. Cartea mai cuprinde şi un indice de nume, menit să faciliteze munca tuturor celor interesaţi de personalitatea oraşului.

Ceea ce aduce nou lucrarea de față este insistența cu care au fost abordate problemele referitoare la apariția și dezvoltarea orașului Iași, din zorii vieții istorice și pînă în secolul al XVII-lea. Demonstrația a fost copios servită de argumente oferite de cercetarea arheologică, coroborată în mod armonios cu informațiile izvoarelor istorice scrise. Realizarea acestei lucrări este cu atît mai valoroasă, cu cît în cele două monografii D. Bădărău și I. Caproșu, *Iașii vechilor zidiri pînă la 1821* (Iași, 1974), și C. Cihodaru și Gh. Platon, *Istoria orașului Iași*, vol. I (Iași, 1980), consacrate istoriei și civilizației locale, au fost tratate mai succint perioadele raportate la izvoarele arheologice.

N-aș încheia fără a sublinia efortul depus de cercetătorul Alexandru Andronic, cu pasiune și răbdare, cu stăruință și minuțiozitate, pentru a elabora o lucrare valoroasă și utilă atît pasionaților de istorie locală, cît și specialiștilor.

NICOLAE CIUDIN

CONSTANTIN PREDA, Geto-dacii din bazinul Oltului inferior. Deva de la Sprîncenata. Editura Academiei Române, București, 1986, 130 p. text, 67 planșe, 5 figuri.

Ultima lucrare a cercetătorului C. Preda se înscrie într-un fenomen mai larg, de publicare a monografiilor stațiunilor arheologice și prezintă cîteva așezări geto-dacice din bazinul Oltului inferior, cercetate în cadrul unor săpături sistematice sau datorită cercetărilor de suprafață.

Volumul este structurat pe patru capitole. Primele două prezintă dava getică de la Sprîncenata, respectiv cetatea de la Mărgăritărești, al treilea capitol are ca obiect alte așezări identificate pe teritoriul județului Olt, prin periegeze sau descoperiri întimplătoare. Considerații generale privind încadrarea și importanța acestor așezări în ansamblul civilizației geto-dacice din bazinul Oltului inferior sînt conținute în ultimul capitol. Unele din aceste capitole au fost realizate cu colaborarea lui M. Butos.

Lucrarea mai cuprinde un rezumat în limba franceză precum și un număr de 67 de planșe (desene și fotografii) ce ilustrează materialul descoperit. În interiorul volumului există încă 9 figuri cuprinzînd harta așezărilor din bazinul Oltului inferior și diferite planuri și profile ale secțiunilor.

După cum menționează și titlul, în lucrare este prezentată în principal așezarea getică de la Sprîncenata. Bogăția materialului descoperit, precum și întinderea așezării îndreptățește pe autor să o considere drept o „dava getică“. Dava este situată pe un pînten de terasă, fiind prevăzută și cu șanț și val de apărare, ridicat din pămîntul rezultat din adîncirea șanțului.